

H I L B I Z I A K

Antzerkia bi zatitan

Egilea : Daniel LANDART

Antzerki hau nere ait'ama maiteeri
eskaintzen dut ;

Hil-bizien sortea ez dezaten
sekulan ezagut !

D. L.

J O K O L A R I A K

BATITA (senarra)..... 66 urte

KATALIN (andrea)..... 65 urte

PETTAN (horien semea)..... 38 urte

BETIBIL JAUNA..... 55 urte

APEZA..... 52 urte

GABRIEL..... 22 urte

AURKEZLE I, II, III, IV

BATITA → KATALIN

BATITA   Zer tenore da ?
KATALIN   Seiak.
BATITA   SEIAK?
KATALIN   Seiak bai...
BATITA   Seiak baizik ez ?
KATALIN   Seiak doi-doia...
BATITA   Jes ! Iguzkia atzo baino goizago sartu da egun...
KATALIN   Badikate bai... Denborak nahasi behar duenez ote ?
BATITA   Kanbioa noiz da ?
KATALIN   Ez dakit... Batere ez dakit ori...
BATITA   Ez naiz harritzen. Ez duzu sekulan jakin-eta...
              Funtsean, emazte guziena da hori... Bainaz behar dugu
              kanbiotik ? Zer ? Egin dezan curi ala ateri, egin dezan hotz
              ala bero, berdin da, hemen egoitera kondenatuak gira ! Lau
              murru hauen artean, lau murru hauen artean, preso bagine
              bezala ! Eta beraz...
KATALIN   Otoi Batita, czti zaite... ez zaitela egun guzietako komedian
              has !
BATITA   Egun guzietako komedian ! Bai, egun guzietako komedia eginen
              dut... egun guziez tenore bertsuan gogora heldu baitzait,
              Jondoni Martinetako iguzki-sartze luze luze hura !... Bainaz
              zergatik ez zira zu ere komedian sartzen ?
KATALIN   Batita, Batitan, czti zaite, geldi otoi.

(Solasaldi guzian, Batita harat eta hunat ibiliko da, apur bat ero balitz
bezala. Azken hitza erraitean, Batita jartzen da eta berriz zakur hurrubiak
nadabitzen dira).
BATITA   Zer tenore da Katalin ?
KATALIN   Seiak.
BATITA   Seiak, bakarrik ?
KATALIN   Seiak, pasatzen bezalatsu...
A

- Katalin Bai. Eta haize basa horrokt curia okarriko duenez...
ez nindaike harri.
- Batita Kanbioa, bihar...
- Katalin Bihar, ba naski...
- Batita Kanbioa ; atzo ala ogun ? Bihar ala otzi ? Zer juhan zeuku
guri ? Denbora ez da gohiago gurca. Funtsean gurca denik ez
dugu deus gohiago !
- Katalin Ni, zurca naiz...
- Batita Jakin izan banu !...
- Katalin Zer, ez zira nerokin zoriontsu izan ? Zer duzu erraitekorik ?
- Batita Fitxik, Katalin, fitxik.
- Katalin Hobo !
- Batita (Burua apalduz) Badakit. Baina gure hauzia ez da hori.
- Katalin Hauzi guziak saltza hits batzu dira...
- Batita Bai ota gu saltsan leporaino sartuak. Leporaino sartuak ;
sart-arazi gaituztelakoan !
- Katalin Boti gauza bera... boti gauza bera... nardatzen nauzu azkenean !
- Batita Nardatzen bai nardatzen... Nik zu nardatzen oto ?
Milesker Katalin. Milesker.
- Katalin O Batita, ez dautzut min egin nahi. Badakit, bai badakit...
Aski ikusiak gira...
- Batita Bai, aski ikusiak gira...
- Katalin Bai zinez.
- Batita Jaikoak ez gaitu baztorrora utzik...
- Katalin Agian oz... Agian oz.
- Batita Jainkoa luzakor, baina ez ahanzkor...
- Katalin Luzakor baina ez ahanzkor.
- Batita Horrola diote...
- Katalin Horrola daiteko.
- (Zakur hurrubia)
- Batita Katalin, zer tenore da ?

- Katalin Soiak eta laurden.
- Batita Soiak eta laurden baizik oz ?
- Katalin Kasik hogei...
- Batita Iguzkia ere aspaldi sartua da...
- Katalin Badu bulta bat bai...
- Batita Ez dut uste bihar ogen bezain eder eginen duen...
- Katalin Nik ere ez... Funtsean curi xortak ari dira...
- Batita Euri xortak... he... Euri eginton du beraz...
- Katalin Iduri luke bai...
- Batita Iguzkia dolarik ere enoatzen eta... zer izanen da bihar ouriarekin ?...
- Katalin Ez dugu ez lehen aldia ukane...
- Batita Egia. Egia haundia.
- Katalin Egia bai... baba baba... Zer nahi duzu... Horrela da ta...
(Hasperon luze bat botatzen du. Batita zutitzen da ota Katalin-i lotzon)
- Batita Bai horrela da ta... Zer ogin dezakigu bestorik ?
- Katalin Haste.
- Batita Haste bai haste. Ez dezakigulakoan boste dousik egin, gure historia hastetik buru konda dezagun. Hastetik buru odo boderon non ere gure bizi-moldoa aldatu baita eta handik... Eta zu ere Katalin mintzatuko zira. Mintzatuko zira !
- Katalin Bai, Batita, bai, mintzatuko naiz, bakoagatik !
- Batita Bakoagatik ala gerlagatik, gerlagatik ala bakoagatik mintzatuko zira eta erranen duzu...
- Katalin Badakit zer erran !
- Batita Erranen duzu dona...
- Katalin Has zaite zu lehenik, buru bero marro koskaria zu !
- Batita Ez naiz lehenik hasiko. Baino bai biak batcan. Ez oto gira ozkontzako sakramenduaz biak bat oginak izan ? Ez oto ditugu zorion eta penak olgarrekin jason... Ez oto ditugu...
- Katalin Bai, bai. Baietz bai.

- Batita Has gaiton beraz...
- Katalin Aitaron ota somoaren...
- Batita Bego hortan. Izpiritua Scindusk aldo egina du.
- Katalin Nola ?
- Batita Xo ! Has gaiton. (Goldi). Hazilaren hameka zen...
- Katalin Jondoni-Martincak.
- Batita Arratsaldeko seiak zitazkoen.
- Katalin Seiek ; seiak ota laurdon.
- Batita Iguzkia sartzera zoan.
- Katalin Haizo ~~bizi~~ batok bihotza xixtatzen zaukun...
- Batita Haizea baizik ez balitz izan...
- Katalin Higarrez artzeko gutizia naukan, baina ezin nezakeen...
- Batita Zaturra hurrubika ari...
- Katalin Gaizo Labri !
- Batita Herriko gizon lagunak ostattuan...
- Katalin Herriko gizonak, gorri-boltzuak, Armistiza ospatzen.
- Batita Eta gu, eta gu...
- Katalin Aski, Batita, aski.
- Batita Zer aski ! Orain da haste eta !
- Katalin Zure gizon lagunak, gorri boltzuak...
- Batita Hamalaueko gorlako Armistiza ospatzon eta Frantzia laudatzon...
- Katalin Eta gu, herriko aho-mihi guzietan...
- Batita Batzuek urrikari, besteak irriz, gure trufari.
- Katalin Gu aldiz, gu aldiz, otxea husten ari...
- Batita Horritik ihes egiteko !
- Katalin Ez, gaixtagin batzu girelakoan.
- Batita Ez, zerbait gaizki edo makur egin dugulakoan...
- Katalin Baina, gure otxea, gure otxe maitea lurrora zoalakoan !
- Batita Lurrora zoalakoan, eta guk aski kalipu ez ukana, zutik eta bizi atxikitzeo...

- Katalin Ai !
- Batita Ai !
- (Biek hantean orro luze ota itsusi bat egiten dute. Zakur harrubiak ontzun ditezola).
- Batita Hangoak gira du...
- Katalin Garazi-Baigorri aldekoak...
- Batita Atarratze, Maule ingurukoak...
- Katalin Hazparne-Uztaritzo edo besto odozcin eskualdotakoak...
- Batita Laborariak gira gu...
- Katalin Laborariak bei !
- Batita Euskaldunak ore...
- Katalin Euskaldun garbiak !
- Batita Gure herriak Aldunate izena.
- Katalin Etxeak : Garralda.
- Batita Bai, Aldunate Garralda-koak gira...
- Katalin Ginen !
- Batita Egia... Ginen (Goldi)
- Batita Etxe apelno bat, mundi ttonttor baton gainean...
- Katalin Sukaldea, sularda, ezkaratza, hiru ganbera ttipi...
- Batita Barrukia, arditegi hertsi bat, bi ganor eta sabaia...
Eta berrogei urtez, laborantzatik bizi izan gira Aldunate Garralda-n.
- Katalin Berrogei urtez nohbait han.
- Batita Berrogei urtez lanean hilka arizan, baina orain ohartzen naiz lana ez dela heriotza baizik bizia ! Argiko joikirik, lan ota lan, lan ota lan ota oraino beti zerbait galditzen egiteko...
- Katalin Ez ginon alferrak... Ez ginon segur alferrak !
- Batita Hori ez. A, hori ez !
- Katalin Badugu zonbait-zonbait urrats oginik gure landa eta pentze patarrotan !
- Batita Bai. Ginuen lur poza ttipia, irauli, ontu, lantu ta ; orein haziak omaiten zaukun, urtekoa... doi doia, ota hori gurutzat aski...

- Katalin Askiz zaunkun bai... beharrik zuhurrak ginen !
- Batita Eta berrogoi urtez lanean karraskaz arizan ondoan, gure otxaldea azkartzen eta zabaltzen ikusteko partez, gure otxaldea intzirika-intzirika hasi da gero tagorago ; hori entzutean eta ikustean zer gortatzon zaunkun, boldurak hartu nau baina ez dut segidan emor eman. Oroitz zaite... hortez eta haginez lotu gira eta bermatu, ogiten ahal gintuen guziak ogin ditugu, baina gero ta garbiago senditzon nuen debaldetan zela eta hondatzera ginoatzila.
- Murruak non nahitik arraildusk eta makurtzen ari, toilatu puska bat lurrera joana eta etazurak ohoraino... Alta ainitz urtez, pedaxa eta podaxatzetik ez noiz golditu baina pedaxadurekin ez baita sekulan berririk egiten.
- Katalin Badakit Batita, badakit.
- Batita Ttipiak ginen, biziki ttipiak eta ez gira aski goiz ohartu...
- Katalin Ohartu, ohartu, ohartzea ez zen aski... behar zen mugitu. Baina, gaur-egun ihardokitzeko behar diren ahalak non gintuen ? Non ?
- Batita Borrogei urtez lanean karraskaz arizan ondoan, otxaldea askartzen eta zabaltzen ikusteko partez.
- Katalin Urteak jin, urteak joan, ttipiagotu da oraino !
- Batita Eta auzokoak, gu laguntzeko partez, gure chortzen arizan dira. Heiek aberatsak ziren aberatsak eta haundi-nahiak... GINUEN izpia ere kendu daukute.
- Katalin Ez gnuen hori morezi ! Ez gnuen hori morezi !
- Batita Ez segur ! Begira zazu nere kopetari, arroilaz betea da.
- Katalin Begira zazu nere oskuori, ez duto gehiago osku itzurik...
- Batita Baina halere, lanean artzeaz kontent ginen... skidura ez gnuen senditzon ero. Nenor ez zen gu baino zoriontsuago...
- Katalin Hangoak ginen... Hango oginak !
- Batita Han sortuak, han biziak, han behar gnuen hil. Baina ez ! Atsegir hori ez dugu ardietsi eta lekuak hustu behar izan ditugu, burua opalik !
- Katalin Zuro gizon lagunak, horriko ostatuan gerlari ohien choretan mozkortzen ari zirolarik...

- Batita Gu abiatu ginon, zekurra hurribika ari uzton ginguola.
Eta goroztik, hemon gira, abere batzu bezala, lau murru
hauen artean, etxe itxurarik ez dauden presondegi kan-
kail hontan !
- Katalin Bizirik chortzi gaituzto...
- Batita Hil-bizik gira !
- (Zakur hurrubiak)
- Batita Euria ari da ori...
- Katalin Errana nautzun... donbora curira zoala...
- Batita Zor tenore da orain ?
- Katalin Zazpiak.
- Batita Zazpiak baizik ez ?
- Katalin Zazpiak zizun-zuzona...
- Batita Arratsalde honet, bururatzorik ez dauka...
- Katalin Egun guziz gauza bora erraiten dautazu...
- Batita Ez zautzu luze, zuri ?
- Katalin Dous-ez ari donarontzat, alabaina... Nik, trikotatzea
badut bedoren...
- Batita Zer nahi zinuko, lagunt zitzadan ?
- Katalin Ez, ez... Baina irakurtzen maite bazinu, momento on
batzu pasa zinozeako ota berri haundionak jakin.
Horroka egonez gure kusku barnean, ez daktigu gure
eskualdean ota mundu zabaloen gaindi zor pasatzen den...
- Batita Zer pasatzen den ? Munduan gaindi zor pasatzen den duzu
arrangura ? Eta bostek gutaz arranguratzan dira ? Ba
oto daktito gure zortea zoin dorpea den ? Egiton oto duto
zerbait, horrolakorik ez dadin berriz gorta ? Ez !
Gainez-gain berduratzon dituzte berriak, huts ala kausi
ota bereziki nehor sobera hunki gabe... Nehor ez da
gutaz arranguratzon ota urrikaltzen... denotaz ahantziak
gira, baztertuak, donontzat soberakin ! Mundu hau itzu-
lika, itzulika ota itzulika ari da sekulan golditu gabe

bi gogorta samin ogitoko ! eta nahi zinuko kasotak irakur ditzatan, tolebixtan mintzatzen diren gizon haundiak mintzaldiak ontzun, baina zondako, zondako, zer okarriko dautate ? Nore zortea hau de, nore egia homen da, nehork ez nau gohiago lilluratuko ! Zer bahar dut bestetarik, besten gezur ala egitarik ? (geldi) Munduak lehor ogin dozen ore, zer juhan zaut ?

Katalin Zorigaitzez, ez zira zu ore, besteak baino hobea...

(Batita-k zonbait urrats egiten ditu, ixilik).

Batita Zer tenore dela erran duzu ?

Katalin Zazpiak, gizona, zazpiak.

Batita Afalduko dugu, ez ?

Katalin Goizegi da oraino ota bestenaz ore Pottan cotorri aintzin ez gira hasiko.

Batita Egia. Pottan ore homen dugu ota...

Katalin Zer zinuen, ahantzia ?

Batita Ahantzia, ahantzia, ez da hori. Funtsoan, hunara cotorri goroz, denak ahanzten ditut, ahanzton edo bestela ikusten ; hots, ez naiz gohiago nore buruaren jabo ! Ez dakit zer erran ota zer pentsa baina gogoa sutan deukat, sutan ; frangotan iduritzon zaut nore buruak zapartatu behar duela...

Katalin Ezti zaite Batita, czti.

Batita Hori da betiko zure leloa Katalin ; "Geldi zaitegi czti zaite" ... arrasta, arrasta, beti arrasta. Ez oto duzu konprenitzon ez naizela gohiago lau murru trixte hauen artean bizitzen ahal ? Hemongo bizia zer zen jakin izan banu, Aldunato Garralda-n nauken borra hunara okarriko nuen, pareta hauen behen bai lehen desegiteko ! edo bestenaz borra ukaldi batez, nore burua kalitzeko !

Katalin

Zaude ixilik Batita ! Ixilik ! Ala uste duzu, ni, hemengotua naizola ? Zuk bezain arrotz kausitzen daukat nore burua, baina ez naiz zuk ~~bezain~~ bezala oihesten, ez du balio. Halere, segur naiz zuk bezainbat sofritzon dutala baina nore sofrikarioak, min-bizi baton paro, nir-nir, nir-nir, gero ta barnagotik jaten ari nau. Baina andro bat naiz, ama bat naiz, ez ditut nore sonarra ota semoa bakarrik uzten ahal !

Horregatik bada, non bainaiz eta han, behar dut umtziko branka formuki ota zuzen atxiki, zuk buru bero batzu zireztelakoan ota ni ez banintz hemon, laster ito baitzintazkote !

Batita

Beina Katalin, ez dezakot gehiago hemen iraun... Hangoak gira gu... Hangoak. (goldi) Zazpiak direla diozu... behion sartzeko tonorca... ota zu Katalin, kafiraz kafira ibiliko zinen, arraultze biltzen...

Katalin

Ez gaiten beti atzokoaz mintza...

Batita

Nola erran dezako zu hori ? Ni, ez naiz Aldunate Garraldatik jalgitzen ahal, nahi ala ez, gogoa beti hara joana dut (Eta orroaz botatzen du) ETA HAN IZAITEN AHAL GIMEN ORAINO ERE ! Pottan ozkondu balitz...

Katalin

Badakit zor erran nahi duzun. Beina ez duzu dretxorik Pottan-on kontra mintzatzeko. Pottan-on histen ota apaltzen artzoko. Ez da hura, hobendun bakarra. Denek hobendun gira. Zu; ota ni ore...

Batita

Bai ! (goldi) Baino ororen buru gu hobendun ttipiak gira ; egiazko hobondunak : aspalditik guro hiltza xerkatzen ota azkonean ardietsi dutonak dira. Hoicri, ez diotek sekula santan barkatuko !

Katalin

Hobe dugu afaltzen hastea...

Batita

Eta Pottan ?

Katalin

Janez idurikatuko...

Batita

Aitzaki oderra besto zerbaitoz hitz egitoko !

Katalin Baino Batita, kompreni nezazu, ez gira beti karkara beraz artzen ahal !...

Batita Karkara beraz... Zertaz nahi duzu bada ar gaiten ? Denboraz ? Euria ari da. Geroaz ? Geroak zer okarriko dauku ? Zorion gohiago ? Ez dut sinosten. Penn gohiago ? Ezin daiteko ? Auzokocz ? Es ditugu ozagutzen... bakoitza bere alde bizi da, batero hartu-omanik gabe, telebixta pito horrek organatzon dituila. Eta gu, horion guzion ordian hemen gaude, ogun guzicet tristeago, ogun guzicet erroago, ogun guzicet galduago... Ba segur, zahartze gozoak hatzeman gaitu !

Katalin Badira gu baino hunkiagoak...

Batita Ba dira bai ! Eta hoick ore, guk bezala, ez dute nchor aurkitzen beren historiaren kondatzeko eta bakarrik golditzen dira ; nchor ez da heiotzaz urrikaltzen. Funtsean, ez dugu urrikia eskatzen. Ez ! Bakarrik nore nchia laitoko gure ondokoak, gure horrikoak ez diton gure zepo berora eror ! ez dezaten ezagut hemongo ogun batzen luzcarren luzca... Pottan ozkondu balitz bedoron, ozkondu balitz!!!

Katalin Behar bada, gaur-ogun gaizkiago izanen ginon !

Batita Zer dorasazu Katalin ? Zer dorasazu ? Zondako ez zira nerokin ados ? Zondako ez duzu gure biziaz mintzatu nahi ?...

Ka

Katalin Baino toti horretaz ari gira... Asca naiz, asca...

(Euria gogor)

Batita Hogoi ta bost urte zinituen, nik bat gohiago... Zu czagutu aintzin ez nuen besto nchor maitaturik. Aspaldi ta aspaldi ohartua nintzen herriko neska polli-tona zirela... Bai zinez hala zinen ! Baino, nola montura horren zuri orraitora ?

Katalin Monturatu zinen.

Batita Beti oroituko naiz... igando arratsalde bat zon, bezporotarik landa. Ez nakion aitortu beharra nola itzulika eta deplauki erran nautzun maite zintudala. Harritua golditu zinen, baina bat batcan piztu zauzzkitzun eta

Harritua golditu zinen, baina bat batean zure bogiak piztu zauzkitzun eta segidan konpronitu nuen neroa izanen ziela.

Katalin Eta ozkondu ginon.

Batita Frango laster ozkondu ginon bai. Lehen urteak zoragarriak izan ziron. Geroxago, haur bat egin ginuen.

Katalin Pettan.

Batita Baina guro bozkarioak ez zuen luzaz iraun. Gorla etorri zen.

Katalin Eta Alemaniera igorri zinduten ; bokarrik golditzon nintzela zure ema xaharrarekin eta Pettan-ekin.

Batita Bost urtez olgarretarik behex, idor zen idor, baina egunero zueri pensatzen nuen, zuontzat baizik ez nintzan bizi... Gorla gogorra izanik onore, zorbaitok segurtatzen ninduen, Aldunate Garralda berriz ikusiko nuela... Alta, orduan gerla ari zen, gerla salbienena ! Orain, denak goldi eta junc dagotzi, baina badakit, Aldunate Garralda ez dutala gehiago sekulan ikusiko !

Katalin Zorigaitzez...

Batita Nore aita, Frantzia harriskuan zela-ta, Alemanen kontra gudukarazi zuten ; nihur, bost urte proso egona naiz ; Pettan aldiz, Araben hiltzen arizan da Frantzia zeintzeko... Hiru aldiz Frantzia zeindurik horra haron ekorra : guro lurretik kasatu gaitu ! (goldi) Haundi-mendion intres zeintzen artzeko partez guro lurra zeindu baginu boderon !

Katalin Gerla bururatu zinean, lancan berriz hasi ginon, aintzinean bezalatsu...

Batita Pettan, jada, ttarrotua zen...

Katalin Beste bat odo bi nahiko nituon...

Batita Badakit hori.

Katalin Kanpanako emazte batok bizpalau ukaiten ahal ditu gus-
tian... zangoetako zein-boltzak hanturik onore. Baina batetikin golditu bohar ukon nuen. Eta bohar bada horrek gaitu geldu. Zeron...

- Batita (Asarre) Zeron, Pottan ez ozkondurik ore, Pottan-ek etxea
utzirik ore, beste batetik segida hartzon ahalko zuen.
Zeron, zeron... Bainaz da horrela gortatu eta horra
orain gaurko gure kurutzea !
- Katalin Erraiton nautzun bada...
- Batita Erraitea ez zen aski ! Bainaz zergatik Pottan ez da
ozkondu ? Zergatik ? Ez da beste bat baino zozoagoa...
lana maite du, itxuraz ez da gaizki...
- Katalin Aljeriako itzuliek ez dio onik egin. Bestalde, non dira
neskatoak ? Donek aldogina dute hiri horietara...
Alabaina zer ariko ziron gure herrian ?
- Batita Halero, abiadura bat ukem zuen...
- Katalin Lehenka izan baitzinon haron gibelarazteko, baizik eta
neskakoa etxetiar alaba zela !
- Batita Zer derasazu ?
- Katalin Egia besterik ez !
- Batita Orduan, gaztexkoa zen oraino...
- Katalin Ez du balio estakuru xorkatzen artzea... Utzi bazinu
bederen ! Bainaz horrelakoak zirezto zuk gizonak, buru-
bero segidetik arrazoi nahiak ! Ez daukazue, guk omazteek
daukagun sudur-fina, guk urrun usmatzen dugu, urrun.
Zuk ; jast, non-nahi sartzen duzue zangoa...
Iohian ! Eta gero harrituak !
- Batita Besteak ero baziren...
- Katalin Ba tirrit ! etxenausiko ttonttorrarokin nahiko oto zinuen
Pottan ezkontarazi ?
- Batita Ez ginen behar bada orain giron baino gaizkiago izanen.
Bainaz, ororen buru, hauek guziak problema faltsu batzu
baizik ez dira. Hauen guzien erroe barnagotik behar lai-
toke ikertu. Zergatik gure herriek neskatoak, gohienak
bederen ez dira herriean berean bizitzentz ahal, zergatik
laborari etxetako semeak ozkon-gai gelditzen dira,
zergatik etxalde ttipieki leher-egiten dute ?
- Katalin Horrela beharra naski...

- Batita Ez ! Ez eta ez ! Galde horiek guzick arrapostu bat badute. Bainan nehortek ez du garbiki orantzun nahi, hunen edo haren beldur girolako. Eta nihaurek ore hunara jin behar ukan dut konpronitzeko. Guk orain, denak galduak baititu, goraki erran dozakegu : diruzaleon politika higuina dela gure zorizpitzaaren hobondun bakarra !
- Katalin Bainan Batita, guk bezalakoak ez du deus konpronitzen politikan...
- Batita Deus ez konprenitzen... Hori sinots-arazi daukute eta behar-zirenak egin ez ginezan deus konpreni... Eta orain arte segurik, erreusitu dute. Gure herrietako jaunttoak, manatari haundieri josi dira, gure lurretik emeki emeki kentzeko eta berak hartaz jabetzeko. Ez da eskola haundi beharrik, zer gertatzen den ikusteko !
- Katalin Bainan, gure etxearen eta lurrunen jabe ginen ; etxaldearen nagusi...
- Batita Horrek gaitu bada galdu... Nagusi ginen... Bainan bizi nagusi ttipi. Haundiek jan gaituzte, iretsi, ttipi guziek ez dugulakoan jakin gure interesen elgarretaratzen eta guzick betan ihardokitzen !
- Katalin Harri-arazten nauzu Batita. Bizi ederki mintzo zira bat batean. Aldunate Garralda-n ez zinuen horrelakorik sekulan aipatzen. Orduan ziren gauza boriek guzick karkulatu eta erran behar... orain beranzko bezala da.
- Batita Itzutu gaituzte. Enganatu... izorratu ! HA ! jakin banu jakin izan banu !... (geldi)
- Katalin Salda hoztua da. Jan zazu...
- Batita Ez dut gosetrik. Ohera noa.
- Katalin Bainan hauzokoenean telebixtak poxolatuko zaitu, ez zira lokartzen ahalko...
- Batita Lo, lo. Ez naiz ez lo egitera joan. Ba ahal dakizu, hunara etorri geroz ez dutala lorik egiten. Ohera noa, agian nere zeinak eztituko direlakoan.
- Katalin Jainkoak dautzula gau on. Ni, Pettan etorri arte, trikotatzen ariko naiz.

Batita Trikotatzeak bihotza skiarazten du... Kasu !
Sarri arte, Katalin...

Katalin Sarri arte bai !

Hauzokoen telebixta biziki gora nabaditzen da. Telebixtaren burrunba eztitzean, bi aurkezle agortzen dira.

KATALIN → AURKEZLEAK

Aurkezle I Duela zonbait hilabete, Aldunate Garraldakoek beren etxea saldu behar izan dute, hauzean zaukaten Betibil Jaunari. Bizi guzia, Garraldako nagusi iraganik ; lekuak hustu dituzte, etxetiar xumeenen pare, hazilaren homekan, Jondoni Martinekari...

(Katalin erdi-ahapetik mintzatzen da, ametsetarik bezala).

Katalin Zer ari ote dira orain, Uharteko Jana-Mari, Katixa nere lagun hoberena eta Maialen Harretx ? Alta, Mari Haundia ere ez dagoke ixilik...

Aurkezle II Betibil jaunak Aldunate aldean bostpasei etxe badauzka. Orain, bat gohiago. Dendarik gabe, herrian eta herriz kanpo arras ongi ikusia dela eta errespetatua ; nahiz ez duten denek begi oncz ikuston...

Katalin Balakite Aldunate-ko emazteek zer bizia deramat... Funtsean, hobe ez jakitea. Baratze kontail bat ere ez jorratzeko... Deus, deus, deus ! Eta gainera, Batita beti zinkurinaka, beti trixte, beti nere beharretan... Erranen duzue gero, emazteak ahulak girela eta ardura nigarrez ari... Beharrik hemen gira, giren bezalakoak, gizoner galtzak soinean atxik arazteko bederen !

Aurkezle I Garraldakoek ez dute kario saldu beren etxaldea. Karioago izañ balitz ere Betibil jaunak erosiko zuen, lurrengatik... Iur onak baitira Garralda-n. Etxeaz aldiz ez da hanbat axolatzen eta hutsik ustean du... nahiz laster tresnategi bezala baliatuko duon...

Katalin   Gure etxe zer bilakatu daiteko ? Morbait bizi ote da han ? Oroitzeak berak halako bihotz erredura bat emaiten daut. Norik ukamen du aski kopeta, berrogei urtez gure ohantza izan den tokian sartzeko eta bizitzeko, gu anartean henen emeki emeki hiltzen ari girelarik ?... Ba ote da norbait aski bihotz gaberik gure etxearen sartzeko, gure sukaldetan, sulardan, gure ganbaran. Ganbaran bereziki. Ezkontzako ganbaran!!! Nor mentura laiteke, laiteke ? Nor ? Leku horiek sakratuak baitira ! Bainaz zer diot ? Nahiogo ote nuke Garralda behin t betiko hutsik ikusi ? Hutsik ? Ha hori ez ? Hori ez ! Edo bestenaz, etxearen tokian, deus ? Harri bat ere ez ? ! Hori, hori ; azkena laiteke !...

Aurkezle II   Aldunaten, bakoitzak bereari segitzen du. Garraldakoak ez dituzte aipatzen ere... Joan berrian bai, ez ziren haietaz baizik mintzo baina orain denek kasik ahantziak dituzte edo bederen ahantziarena egiten. Alta, herriam maitatuak ziren... Maitatuak ziren bai !... Bazituzten beren itzalak ere... denek bezala funtsean... Bainaz kasu horietan etzalak haunditzen baitira... eta adixkidantzak haun epeltzen ! Aldunateko laborari gehienek uste dute aroa dutela beren etsai bakarra, igaz sobera euri eginik, artok usteldu baitzaizkote... Betibil Jauna aldiz ez du aroak hanbat izitzen... Herrian, laster, beste etxalde bat erosi beharra du...

(Aurkezleak kanpora badoatzi. Katalin burua apalik trikotatzen ari)

KATALIN

Jes, Pettan non ote dago ?... lana aspaldian utzia duke... Zer artzen da hor gaindi ? Azken denbora honetan beti berant dator etxera. Ez du bederen norbaitekin atxikitzen ? Pasatuak pasatu, balitake politik ori !... Ez, ez da ez horrelakorik, naski... Afarin beroa ukamen du, askiko du berak akmentzen... Ni, Batitaren ondora noa.

BATITA - KATALIN

Katalin Lo zira, Batita ?

Batita Lo, ba lo !!!

Katalin Arretseko otoitza egina duzu ?

Batita Ez.

Katalin Gaizki hori ! Oroitzen zira lehen, sukaldeko "Familia Sainduz" erretaularen aintzinean belaunikaturik egiten ginuen aratseko otoitza...

Batita Han ginclarik bai...

Katalin Hemen ere Jainko bera da gero !...

Batita Batere ez dakit, ori.

(Argiak hiltzen dira, euria nabaditzen da, bait ta telebixta
biziki gora. Geroago, Pettan agertzen da)

PETTAN bakarrik

Pettan Argi guziak hilak ? Hobe. Zaharrak ohean direla marka.
Hobe. Horrela, ez ditek nere trenpu ikusiko... Ho !
trenpu pollita bai... ez karga haundi haitarik gero !
Baina, kasu egin behar diat... azken denbora hauetan
frango ardura gertatzen zaiztak eta...
Funtsean, behar den baina... gustian izaiteko eta
garbiki mintzatzeko... Barurik, ez diat deus-kasik
erraiten, sobera edan eta, are gutiago. Gaur... haatik
biziki ontsa nagok, boro beroa baina gogoa argi...
eta mintzatu nahi diat.
Hogeit-a hemezortzi urte, Aldunate Garralda-n iraganik
hango naguzi izaiten ahal nintzalarik, homen nagok orain,
hiri sordets hontan, lantergi batean peun. PEUN ! Bain
hori, ez duk haundi, laborari sene sono batentzat...
Phuuu.... Ez naik ez, lanak izitzen... Bain, lana utzi-
ta gero, zer egin ? Etxera jin ? A, hori oz... gure
zaharren nigarrak aski adituak ditiat... Zer egin beraz ?
Hori, hori gauza dorpea. Eta beraz, jo ostatura... Han ;

edan, edan eta horriz edan... Edatea bat duk, baina,
bakarrik edatea, bakarrik edatea, hori duk bori izigarri !
Ez duk edateko gutziarik ere !... Hatxemaiten ditiat bai,
artetan, ni bezalako errebelatu batzu... baina haietan solas-
tatzeak ez dik deus balio... ni baino ere zozoagoak dituk !
Eta beraz, bakarrik dagonari, zer gertatzen zaio ?
Jendea den tokira joan behar ! Eta badakizue, ni bezalako
jendea nora doan ? Puta etxe horietara ! Puta etxetara bai !
Ho !, ez du balio harrituarena egitea... Egia da ta !
Aldunato-n nintzalarik, ez nian sekulan pentsatuko, hiriko
bizia zer zen... Han, ez nian edaten, behar zena bai,
etxeko arnotik, baina ez hemen bezala, edari bortitz horie-
tarik... Eta emazteak ? Emazteak... Aldunate-n, ez nian
heieri pentsatzen ere... Pentsatzen bai... baina debaldetan...
Ezkondu banintz bederen. Ezkondu banintz !... Orain,
Garraldan izaiten ahalko nintian, ait'amekin, nere emaz-
tearekin eta zonbait haurrekin... Garraldan, nere etxeen !
Baina ozkontzea ez zian aski. Laborantzari, beste molde
batera lotu bagine, han izanen nintian orainoere... Bainan
gero ta joanago, gero ta garbiago senditzen diat, hangoa
naizela, hango egina. Laborantza naite diat, naite hango
bizia. Garralda-tik atera geroz, ez nauk gehiago ni. Hil
bat bezala bizi nauk. Nere ait-amak berdin... Bainan ez
nauk oraino arras galdua, ez nauk arras usteldua. Eta
norbaitek lagundu, argitu nahi banindu, berriz itzul nin-
taztek, Aldunate nere herri maitera. Itzuli nahi diat,
itzuli behar diat, ITZULI gostarik gosta !

BIGARRENE ZATIA

(Batita, Katalin eta Pettan, kutxen gainean etzanik daude, ilunpean, Bulta labur batean buruan, iratzar-oren tirrinta luze bat nabaditzon da)

PETTAN - KATALIN

-
- Katalin Egun on.
- Pettan Bai zuri ere ama.
- Katalin Kafea beroarazten deat.
- Pettan Ez du balio. Jada hartua dut.
- Katalin Hirugatik jeikia nintian.
- Pettan Konprenitzen zaitut, baina presatua naiz. Lante-gian orena oren baita !
- Katalin Barda, non hintzan ? Hiru bohn egon nauk luzaz ota luzaz, eta...
- Pettan Lagun batzu aurkiatu ditut.
- Katalin Aldunatekoak ?
- Pettan Ez.
- Katalin Pettan ; egia erran, frangotan iduritzen zaitak zerbait gordetzen daukukola. Hunara etorri geroz, ez haiz batere lehenagoko hura. Zer duk bada ?
- Pettan Deus ama, deus.
- Katalin Ez haiz laketzen hi ero ?
- Pettan Non nola...
- Katalin Aita, gero ta gaizkiago doak...
- Pettan Zer egin daiteke ?
- Katalin Arratsetan goizago sartzen bahintz, elgarrekin eloketa ar zintazkete... Denbora aiseago pasa lezakok...
- Pettan Ez dugu gauza haundirik elgarri erraiteko.
- Katalin Egia hori ero...
- Pettan Sarri arte ama.
- Katalin Zeina hadi, Pettan.

(Pettan ateratzen da)

BI AURKEZLEAK (publikoaren ordiklik)

Aurkezle III Zenbat euskaldun gazte abiatu dira,
Hi bezala, Pettan, bihotza alegora...
Hiri poklitari buruz, utziz herria,
Utziz lagunak, utziz beren bihotzeko nomia ?

Zenbat Euskaldun gazte dira airatu,
Atorra papoa laxo, odola sano...
Atorra xuriten bai, bihotza garbi,
Batzu "nahasiak" izan baitira betiko !

Aurkezle IV Familia ederrenetako, haur baliosenak
Egun batez dira hogaldatu.
Irria ezpainenan, kuraia haundirekin
Ez baitira gerostik berrira agertu !

Baina Gazteak, hori ez da zuen hutsa !
Guro horriekan, nork du ez ezartzen bizitzeko hutsa ?
Nork du zuen baitan ezari "joaiteko" ideia ?
Bizkitartean, lana balitz,
Gaztetan ba laiteke langile onen

Aurkezle III Euskaldun ait-ana maiteak, noiz arte dituzue utziko
Zuen haurrak, banazka banazka, etxetik joaitera ?
Begiak hetziz, bihotzean ninez, beldurrez nimtzatzeko ?
Ala, jada hiltzera kondenatuak gira ?

Idek ditzagun begiak, so egiteko
Bizi-biderik ez den tokietara...
Eta guri hurbil diren lantergietara.
Orduan zer hautatuko dugu ?
Abilek bagine,
Harri batez bi xori ukaiten ahal genuzko !

Aurkezle IV Aita, ana, eman otoi arrapostu !...

Aurkezle I Pettan, lantergiko lau murruren barnean, gostukoa
ez duen lan zikin batean ari delarik ; Batita eta
Katalin, etxe kankail bateko beste lau murruren
barnean aspertuak eta erdi-zozatuak daudolarik ;
Betibil Jauna aldiz, nerkatuz nerkatu dabila, hau

sal, hori eros, bere ezagunek boneta altxatuz agurtzen dutela. Eta Betibil Jauna loriota dago, bere hortz zuriek erakutsiz, ahal bezenbat esku tinkatzen duela. Euskaraz ala frantsesez bordin trebe, diotenaz espanolez ere badakki... halabaina, ardiengoa naingueria Espainiako heldu denean, hango buruzagiekin mintzatzen jakin behar baita... Hain xuxen ; guregana dator.

BETIBIL

Ez nuen beste beldurrik... Egin ongia eta horra nola iku-siak giren ! etxeak prozio apalenean erosten ditudala ? Baino, nongo prezioari so egiten dute ? Nik segurik, konzientzia trankil daukat ; eta askenik erosi dutan etxe hori, segur izaiton ahal zirezte, nehork ez zuela hoin-bestea pagatuko. Nehork. Eta Garraldakoak berak kontekko ziren nere eskeintzaz ; Karitate egiteko eman baitiotet etxaldeak balio zuen baino gohiago ere. Baino orain ohartzen naiz karitate egitea ala jazko haizea berdintsu direla. Jeindea nitaz jelos da. Horra ; egia non den ! Jelos ! Eta nere beltzatzeko, zikintzoko, denak on zaizkote ; baina beren politika tzarrak ez ditu urrun crenamen ; hortaz segur izan ditela. Ho ; badakit bai, nere etsai errabiatuenak nortsu ditudun. Ez dira ainitz, baina jendea nahi dute nere kontra nuntarazi... nere ota nere idurikoen ; baizik eta guk laboari ttipiak chortzi nahi ditugula... Gozurrak, gozurrak jakatzen dituzte, gazte buru bero horiek. Zeren, gazteak ditut nere partida haundiak. Jakitate pitta bat bildu dutelakoan hor gaindi, uste dute denak badazkitela eta guk egin guziak nahi luzkete uzkaili... Gaixo trixteak ez bestear ! Ez dute zaharren errespeturik, ongi-egileen estinurik, ez dute lagun protsimoaren alderako anomadorik, deus, deus ; Jainkoak bera bazterrera uzten dute, bazterrera uztea bat da ; Jainkoak bera ukatzen dute ! Eta gero nahi zinukete zuek, horion erraneri segitu ? Jainkoak begira !

(eta Betibil ateratzen da)

KATALIN -BATITA

(Batita zutitzen da ota zorbaiti so gelditzen)

Batita Katalin Katalin ?

Katalin Zer da ?

Batita Ikusten duzu ? Ikusten duzu ?

Katalin Ez...

Batita Ai !

(oihu latz bat botatzen du eta burua bi eskuotan hartzen)

Katalin Baina zer duzu Batita ? Mintza zaite... Zer gertatzen zauzu ?...

Batita Aldunate, Aldunote, Aldunate (geldi) Aldunate ikusten dut...
Baina ez dauka gehiago horri itxurarik ere... Aldunate !
Eliza inguruko etxeak deseginak dira... Zenbait harri bat
bestearen gainean, teilaturik ez... biderkak laparrek janak...
Aldunate ! Etxe ohietako ate zaharretan giltzak dilindan da-
gotzi baina nehorik ez ditu berriz baliatuko, nehor gehiago
ez baita etxe horietan sartuko... Hilarriak ez dira nehon
ageri edo izaitekotz, zoko batean, burdin herdoildu batzu
ikusten ditut eta horiek ditazke lehen, hobi gainetan zauden
kurutzeak... Eliza bera hetsi dute eta ate-gainean argi bat,
argi gorri bat gau eta egun bizi dago, Jainkoaren lekukota-
suna erakusteko Argitto gorri gorri horrek iduri luke hil
bat boilatzen duela, hil bat edo herri guziko hilak, eta biz-
kitartean biziaren argi nahi luke izan ! Urrunean, bizpahirur
etxe haundi eta hoien itzulian, erenuak, erenuak eta oraino
ere erenuak... Aldunate herria, diruzale nadarikatuek behin
betiko suntsitu dute ! Eta horra orain Aldunate zer den :
etxerik gabeko herri bat, gizonketa enazte gabeko herri bat,
apezak berak ihes egin du eta dautzuet apez batek horritik
lekuak husteko, azken beltza izan behar dela ! Gizonik,
etxerik, arimarak gabeko herri batean, Jainkoa bera, zerta-
rako ?

(eta Batita lurrera erortzen da, harrabots haundia eginez)

Aiaiaiaiai !

(Katalin seinatzen da)

Katalin Gaixo Batita... Zer duzu ? Zer gertatzen zauzu ? Ho, baina
trenpu xartua da. Batita, Batita, Batita ! Ez ginuen beste
beharragorik ! Baina, zer da, azken hatsetan ? Apez bat,
apez bat, spezik badea ? Zer behar dut egin ? Batita, mintza
zaite, mugi zaite... Ez da mintzatzon, ez da mugitzon.

Ai, ai, ai ! Non dira anezak ? Eta hiltzen balitz ?...
Auzoak hor direnez ez dakit... Nohor ez dut ezagutzen...
Mori oskatuko dut apez baten bila joaitea... Batita,
Batita ! (Dulta labur batean buruan) Batita KATALIN !
Katalin Non gira honen ? Katalin B'TITA !

Katalin Hemen gira ori...
Batita Non honen ?
Katalin Toki honek izenik ez dauka... Apez bat nahi zinuke ?
Batita Apez bat ? Zendako ?
Katalin Ez, ez horrela...
Batita Baina, zer gortatu zaut ?
Katalin Deus, deus.
Batita Zer tenore da ?
Katalin Jakiteak balio ote du ?
Batita Egia. Egia haundia.
Katalin Ez duzu beraz apezik nahi ?
Batita Ez ! Orainokoan segurik ez.
Katalin Hobe ! Hobe. Ez naki ke non diren ere eta...
(Argiak itzal. Borriz pizten direnean, Betibil eta Gabriel agertzen dira)

BETIBIL - GABRIEL

Betibil Izena, nola duk ?
Gabriel Gabriel.
Betibil Gabriel... Eta zenbat urte ?
Gabriel Hoge i ta bi.
Betibil Hoge i ta bi urte... Nere semea izan hintazke...
Gabriel Ez nukte nahi !
Betibil Hori hihaurek ikus ! Baina, nere bigarren semeak hire adin bera dik.
Gabriel Ontsa futitzen neiz ori, zure bigarren semearen adinaz...
(Goldi)
Betibil Hik onen dituk, gauza batzu kondatzen...
Gabriel (Trufari eta boz eztzi batekin) Etxeak eta lurrik dituzula

crosten... turismoa gain gainetik fagoratzen...

Betibil Zer juhan zauk hiri ?

Gabriel Hortan da guzia !

Betibil Hortan da guzia ; hortan da guzia ! Bainha hogei ta bi urtetan biziaz zer jakin ditake ? Zer ?

Gabriel Hogei ta bi urtetan bizitzen ez dakiensk, deus ez du balio !

Betibil Bainha hogei ta bi urtetan haur bat haiz oraino...

Gabriel Zuro seneak bai, hogei ta bi urtetan haur batzu dira, baina haur aberatsak... aitak dirua nolazpeit bildu duelako. Gu ; familia xuneko seneak, hogei ta bi urtetan, langile batzu gira, guk, gure jakintza izpiaz eta kopetako izordiaz, baitkigu jada bizia zer den. Bainha xumeak izanikan ere, biziak ez gaitu izitzen, ez gaitu lotsatzen, eta ahal ditugun guziak eginen ditugu laborarien bizi noldea alda dadin ; gaur egun ikusten diren itsuskeria ahalgingarrisk ez diten sekulan berriz gerta !

Betibil Bainha zer diok ? Iduri likek ez haizela gohiago hiro buruaren jabo !

Gabriel Eta zu, hala zira ?

Betibil (eztiki) Nagok, ororen buru, zendako hirekin solastatzon naizen...

Gabriel Arrazoi duzu. Ez dut zu eta zutarretarik deus, deus idurikatzen ! Zu, frantses inportismoaren politika ustelari arrunt lotua baitzira !

Betibil Hi eta hi bezalakoak, Puttil zango aztalaz lehortu behar litazkek. Zeren, orotara, zenbat zirezte ?

Zenbat ? Guti. Aitor zak, arras guti... Eta zer nahi duzue ? Henengo jendea iratzararazi, mugiarazi, oldarazi ? Gaizo zozoak ! Henengo jendea ontsa bizi duk. Biziki ontsa eta bekean. Jainkoari esker. Eta hau izanen duk nere azken solasa. Hemendik aintzina, ez hadila sobora gezur jakatzen ar... Ez haiz berdin sinetsia izanen. Bestalde, ni eta ni bezalakoak, utzik trankil. Aditzen nauk ? Trankil ! Badakik zer erran

nahi dutan ? Hiru onetan he, hire onetan !

Gabriel Horra. Trankil utzi behar zintuztet beraz. Trankil, zuen joko tzarraren egitera. Trankil, gure etxe eta etxalde guzien erostera eta nor-nahiri saltzera ? Trankil, gure herritarreh, beren lurretik kasatzera ? Trankil, besteen bizkar, hilimiliklik aberastera ? Trankil, gure laborantzaren hiltzera ? Horiek guziak, Frantses Gobernuko gizon eta hemengo deputatuen bainenarekin gustu gustuan egiten dituzuela ? Zeren gezurra ote da gure baserrick gero ta gehiago husten ari direla ? Zeren, gezurra ote da, gazteek ez dutela laborantzari lotu nahi ota zergatik ? Zeren, gezurra ote da, kostaldean, hiru mila etxalde Paristar aberatsek erosiaik dituztela eta orain, zauri latz hori Euskal Herri barrera hedatzen ari dela ? Zeren, gezurra ote da, azken honar urte honetan, Kuberoko ohun eta berrogei ta honar etxalde hustu direla ? Ametsak eta gezurrak ote dira horiek guziak ?

Betibil Buro bero bat haiz, besterik ez !

Gabriel Aitortzen dut halere, horritar gcheinak baino argiagoa zirela.

Betibil Nik uste ! (fier)

Gabriel Bain zure jakitatea gaizki erabili duzu : lagunen eta herritarren argitzeko partez heietaz zerbitzatu zira ! Alta, gauza houndi eta ederrak egiten ahalko zinituzten gazte denboran beste mrede batera jokatu bazinezte... eta gu orain, ez ginen hoin behera izanon. Bain zuek ez duzue deusetan sinetsi, deusetan, diruan baizik !

Betibil Eta Jainkoan !

Gabriel Jaikoan sinestea gauza errexagoa da, gizonean eta gure Euskal Herrian sinestea baino. Funtsean ageri du, zuen zikoitzkeriak eta houndi-andhiak jana duzue zinuten bihotz izpia. Zuen begiek ez dute gehiago biziaren ederra eta zuzentasuna ikusten, baina bai diruaren indarra. Dirua, dirua, beti dirua, ezagutzen ditut nik bi sosengatik behin betiko behexi diren familiak ! Jainkoan sinetsi ? baina gizona chantzi... euskal kultura ukatu,

eta Herria lehen etorriari saldu ! Horra nolakoak zirezton zuck ! Sakulan pentsatu oto duzue zer kaltea egin duzuen gure populueri ? Sekulan pentsatu oto duzue zuen diru-goseak galdu zaituola eta galarazi zuen ondotik heldu direnak (Gabriel nintzo den denboran, Betibil arras hasarre dago) Zeren gure Herria hiltzen ari bade, hobendun lehenak, guaur gira, eta berezikizkiz zuek jonde xumearen xurgatzaileak eta arrotzen esku-nakilek ! Zuek bai, begiak hetserik bizi zireztenak, zuek, bester obatsi diruaz sekak bete dituzuenak, zuek, Pariseko eta gutarteko manatarieri "amen", "amen" beti "amen" erraiteen duzuena, zuek zirezte guri egina zaigun zorte hitsaren hobendun barkanengabeak !

(Betibil gaixtoonean, Gabriel-i buruz doa, jo nahi balu bezala eta inharrosaldi ona enaiten dio, ordu borean Apeza sartzen da.)

BETIBIL - GABRIEL - APEZA

-
- Apeza Goldi, goldi, otoi goldi ! Zer gertatzen zaitzue ?
Gabriel-i buruz) Ez haiz alalge gizon adinetako bati horrela oldartzeko ? Errespetua non ikasia duk ?
- Gabriel Zer derazazu zuk ? Horrek deut gainera jautzin !
- Betibil Hi haiz hasi !
- Gabriel Ni hasi ? Gezurra !
- Apeza Txo, txo, ezti zaitezte...
- Betibil Hi haiz hasi, hik daiztak ele tzarrak erran...
- Gabriel Nere hitzek zer zuten tzarrik ? Zer ? Funtseen, zure egitateak ez nau harritzen. Aberats guziena da hori. Zuen intresak indarkeriaz zeintzen dituzue, nola egin bestela ? Egiaren erraitea ez uzteko, zuk jo nauzu, beste batzuek, zuzentasunaren alde mintzatzen den jende langileari, pokiza igortzen dioten bezala ! Horra zuen demokrazia zer den, horra zuen libertatea ! Populuak beti ixil eta goldi egon behar, haundien makil ukaldiak ez baditu bildu nahi ! Baina, beste Herri batzuetan jada egin duten bezala, hasia dugun borrokok zuen nundua bertako deseginen du !

- Apeza Bainaz, zortaz duzue auzia ?
- Betibil Jaun erretora, jaun erretora, zuk bederon arrazoina zazu nutil zentzugabe hori... neuri zeinak nagusitzen ari zaizkit... Izan daitekeela ere horrelako gazte bihurririk !!! Izan daitekeela. Ez da posible, ez da posible.
- Apeza Zer erran diko ?
- Gabriel Norbaitek deitu zaitu ? Zer uste duzu ez girela guhaur aski haundi zorbait egiteko zuk sudurra sartu gabe ? Ala, Betibilen ttette zira ?
- Apeza Erradazu bada zer pasatzen den !
- Betibil Jaun erretora mintza zaite, larderia zazu nutil zirtzil hori...
- Gabriel Apezen larderia, larderia, horra horra beste gauza bat, gure herrietan, ozinsinettsizko kaltea egin duona !
- Betibil Bainaz Jaun Erretora mintza zaite beste orduz bezala... Badakizu zuk, gauzen behar bezala itzulikatzen... Eleketa artzen crakutsia dautzute... Mintza zaite...
- Gabriel (Eztiki eta Betibil crakutsiaz) Bai Jau erretora, erraiozu, gizon ona, plantakoa eta seriosa dela ! eta oroz gainetik girixtinoa... Ez da hala ? Igande guziznila libera emaiten ditu eskoan...
- Betibil Ago ixilik, hi !
- Gabriel Ixilduko naiz, eta utzikoz zaituztet bat eta bestea. Badakit bardin nortsu zirezten eta behar orduetan badakuzuela elgar sustengatzen... Agur beraz, agur !
- (Gabriel ezkerreko aldetik urrats haundiz kanpora abiatszen da baina ordu ~~h~~ berean Katalin eta Batita mintzatzen zaizkio. Betibil hasarre dago. Batita eta Katalin eloketa gora ariko direnean, Betibil eta apezaren jestuak ikusiko dira, mintzo balire bezala).

BATITA - KATALIN

Batita eta
Katalin betan Gabriel, Gabriel, ez hadila joan ! Ago ixtant bat oraino ! Mintza hadi, mintza, erraiotek egia, egia osoa. Ai, zer nutikoa hi ! Bihotzean esperan-

rantza ezartzen daukuk ! Ez diazu sekulan gizon bat horrela solastatzen entzun... Jakin izan baginu guk, jakin izen baginu... ez gintien hain segur orain hemon izumen ! Gabriel, Gabriel, etor hadi gure ikustera, atea zabalik dagok. Etor hadi, etor otoi... Hitz eginen diazuk hik nahi bezenbat eta hazilaren hameikako iguzki sartze luze luze hura ikusteko partez... beharbada eta agian laster, iguzkia berriz agertzen ikusiko diazuk !... Gabriel, atoz gure etxera ! (Eta ateratzen da).

BETIBIL - APEZA

Apeza

Batera buru-beroa izan gabe, gauza bat erran daiteke : laborantzatik bizi direnen geroa arras iluna dela. Begira, gure herrian berean -alta ez da haundia- hogei ta hamar bat donado badira eta nonentoan ait'aria zaharreri kontre ahal bezala dagotzi ; baina zahar horiek hil-orduko, balkar-bakarrik geldituko direnean, orduan, ez da hara ez hunatik izanen... herritik joamen dira ! Joanon !

Betibil

Baina Jaun erretora, ez gira hortan oraino...

Apeza

Nahi baino lasterrago otorriko da oren latz hori. Konersant ttipiek ere ez zuten sekulan pentsatuko, super-narcés horiek hoin denbora gutiz eginen zioten kaltea. Ez zuten sinesten, ez dute sinetsi, ez dira bildu, ez dira mugitu eta orain beren saltegiak behar dituzte hetsi !... Gauza ber-bera gertatzen ari da gure herrietako laborantzari. Gauza ber-bera ! Eta nik, apez bezala, ttipien alde bermatu behar dut.

Betibil

Baina Jaun erretora, ez zaitela zu ere haurkeriak erraiten has. Gauzak ez dira zonbaitek nahi luketen bezain ongi, baina halere, halere, ikusi dugunaren aldean olinaleko urratza egina izan da. Eta laborari etxeak huston ari ba dira ez da gure falta, tresneriarena baizik ! Alabaina, hoinbeste tresna berrirekin pentze eta landetako landak, bai eta bestek, biziki lasterrago eta erre-xkingo eginak dira. Tresna berrick dira hobendum, ez eta gu. Gu, jende gaizo batzu gira...

Betita

Gaizo onak !

Katalin

Apeza

Tresneria hobendun... Bainan tresnen ibiltzeko bi manera ba dira : edo gizonak nonatzen du tresna edo tresnak *gizonez*. Eta nago gure herrietan ez duenez tresnak nonatzen, erran nahi baita laster bildu diruak. Zeren ez duzue begiratu ez eta begiratzen geroko beharreri, baina ahal bezenbat lotu zireste numentokoari. Horra zergatik zuen ondokoek ez dezaketen burutziarik egin, horra zergatik gure herri eta herrixkak hiltzera doatzin !

Betibil

Ez ote daukuzu niladiz errepikatu, "Gure Aita"-n ezarria den bezala : "Ehaguzu gaur, egungo ogia", edo "ez pentsa biharanunari" eta beste ainitz horrelako. Zergatik beraz, bat batean, erraiten dautazu ez naizela geroaz grinatu ?

Apeza

Ho, ho, poliliki, poliliki... Chartzen neiz Ebangelio sainduko erranen zure alde itzulikatzen badakizula. Kristok ez zuen hori erran nahi.

Betibil

Aizu jaun erreтора, gero ta joanago, badakizu zeri ohartzen naizen ?

Apeza

Zeri ?

Betibil

Apez bezenbat ebangelio badela !

Apeza

Alo, alo, Betibil jauna. Ez zaitelea eirera mintza, gauza seriosegiak dira horiek.

Betibil

Lehengo apezek bai, bazakiten zer nahi zuten... Heiek norbait ziren ! Bainan zuek ? Ez dakit ori... Fedea, zihaurek galarrazten duzue, zuen moda-berri eta aldaketein ! Bainan Jaun erreтора, jaun erreтора, ordrearen aldekoak zirezte zuek, bakea nahi duzue. Ez ote *gira* bakcan orain ? Noiz izan da Frantzia orain bezain gora ? (goldi) Ez dugu bazter nahasle beharrik...

Apeza

Bazter nahasleak ez baitira beti sinetsarazi daukuten lekuau...

Betibil

Ez ote dituzu bada ikusten laborariek ardietsi abantailak ? "Crédit" horrek denak salbatzen ditu... Bestalde, hor dituzte koperatibak, sindikatak, SAFER deitu batusak, laborantzako kontseilariek ; eskolatu nahi duenak

errextasun haundienak baditu. Etxe guzietan telebixta
bada, eta orain, denek telefona ezartzen ari. Gure herrie-
tan ez da problemarik, ez da problemarik alferrentzat
baizik ! Beste guziak jalgi daitezke ! (Argiak ezti).

Batita Ez ginon alta alferrak...

Katalin Ez segur !

Batita Begira zazu nere kopetari, arroilaz betea da.

Katalin Begira zazu nere eskueri, ez dute gohiago esku itxurarik !

Betibil Agur jaun erretora.

(eta urrats haundiz ateratzen da).

Apeza Ez adiorik, Betibil Jauna.

(Apeza taularen ordira dator eta dio)

Apeza Populuak uste dirudunon aldokoa naizela, aberatsek aldiz
ez begi onez ikusten... Mekila bi buruetarik atxik ote
daiteko ? Hauxe bada kurutzea. (Zonbait urrats egiten
ditu) Ez diagu zerua irabazirik ! (Eta biziki eneki ate-
ratzen da. Argiak itzal. Berriz piztuko direnca, Gabriel
agertzen da).

BATITA - KATALIN - GABRIEL

Gabriel Biziek ez banuite konprenitu nahi, hilbizieri mintzatuko
naiz ! Heiek bai, sesituko dute nore erran-nahia eta ho-
riotik sortuko da bizia.

(Batita eta Katalin-i buruz doa.)

Gabriel Errana nautzuen otorriko nintzala...

Batita Idurikatzen haitugun...

Katalin Jar hadi, egizak etxeau bezala.

Gabriel Milesker zuen ongi otorriaz...

Batita Gure bizia czagutzen duk...

Katalin Hangoak gintian, Aldunato Garraldakoak...

Batita Han sortuak, han biziak, han behar ginian hil. Bain...

Gabriel Hil, hil, zondoko daukazue beti hitz hori ahoan ? Hil.
Ez naizherioaz nintzatzena otorria !

- Batita Gu, jada, hilak gaituk, bizirik ehortzi gaitiztek.
- Gabriel Badakit hori. Ez zirezte lehenak, ez eta zorigaitzez azkenak. (zutitzen da) baina desmasia hunek gelditu behar du eta guk zinez nahi baldin badugu, dudarik gabe geldiaraz dezakegu !
- Batita Nagok halere gure eta gure idurikoen zortea ez ote den hala-beharra... eta hala-beharretik ozin eskapa to...
- Gabriel Horra, horra boste gauza bat gure gogotik kendu behar gignukena. Sinetsarazi deukute hala-beharretik ez dela baster-tzen hal eta beraz gure zorigaitzak, guhurek ehortzen ditugu exil-exila, auzokoeri deus aipatu gabe, beldurrez eta nehor ez dadin gutaz urrikal ! Baina, abereak baino gutiago ote gira ? Zikoitzkeriak numaraino janak ote gaitu ? Zeren, hala-beharra ez da estakuru hits bat baizik, hala beharra gezur bat da !
- Batita Aise mintzo haiz bai hi... Zer egin ditaike bestela ?
- Gabriel Zer egin ? Orain arte ditugun buruzagiek ez dute gauza bat baizik ikusten : dirua bil, dirua bil eta zuzokoak leherenginik ore bardin zaiote eta frangotan heientzat probetxu.
- Katalin Guk segurik ez diaguk besterik ezagutu.
- Gabriel Ikusten duzue politika horrek nora erenan zaituzten, nora erenan gaituen eta gero ta lasterrago erenanen. Politika hori ustela da. Politika hori uzkaili behar da lchen bai lehen !
- Batita Uzkaili, uzkaili, bai baina nola ?
- Katalin Nehor ez da nenturatuko horrelako gauza baten egitera. (Gabriel-i buruz) Ametsak dituk horiek, ametsak, labo-raria, sobera berezkorra duk ; ez dik bere hura beizik ikusten. Ez ote dituk bada ezagutzen ?
- Batita Gazteek ore ez ditek laborantzari lotu nahi... Eta gazte-rik ez den herri batean zer egin daiteke ?
- Gabriel Gazteek laborantzari ez lotu nahi, zergatik ? Funtsean ez da harritzeko, ikusi eta zer bizi dorpea eta frango-tan ezin jasana deranagun. Egun bakoitz, hanabi-hanshi-rur oren lanean, araberako irabazirik gabe, ez da segur bihotz altxagarri...

Benzaz zendako ez has, orain beretik auzokoekin serioski solasean, bai eta zendako ez aipa etxaldeen elgarreta-ratzea ?

Batita Bainaz hori ez ote da Sozialista eta Komunisten jokabidea ? Eta Komunistek gina hartzen baditek, denak galduko ditiauguk !

Gabriel Zerbait gelditzen bai zaizue ?

Batita Egia hori ere. Aspaldi hontan, aberatsen alderdia diaguk buruzagi eta guri segurik, ginuen izpia kendu daukuk... erranez : kasu ! Ezkerrekoak pasatzen ba dira denak hartuko douzkitzue. Eta guk hori sinetsi, beldurrez gure etxettoa gal "azkarren" alderdiari boza eman. Balio zian bai, hein huntara heltzeko ! Ai ! politika debru horrek zer buru-haustea emanarazten dauzkun !

Gabriel Zuhaurek diozu diruzaleen politikak galdu zaituela. Eta beraz, lehentxago aipatu dautuetan idoiek segida bat balu, ez ote laiteke guzien onerako ? Bizpalauen artean, edozein problema erreffiagorik argitzen da eta hari buruz aiseago laiteke borrokatzea.

Batita Bainaz gure kontrakoak, gu baino biziki azkarragoak dituk gildarrak heiek ditistek !

Gabriel Hori dautuet bida erran nahi. Hola segituz, xehe guziak kasatuak izanen gira.

Katalin Bainaz... nagok ez dukanez arrazointz. Gu honara etorri geroz, nork daki zenbat ote diren gure kasu berean ?...

Gabriel Hola segituz, ez dira laborari handi-nandiak baizik geldituko. Besteak, turixtendako bazterren antolatzen baratz-e-zain gisa edo lan-keta urrun joanak, herritik kanpo. Eta hori ; orainko politikak ez duelakoan jende xumea bizitzera utzi nahi ! Alta ez ote gira gehientsuak xume ? Bainaz ez gira onor enaitekotan. Izaitekotz : kasu !

(azken lerroa bururatzen denean, Pettan ezkerreko aldetik sartzen da)

KATALIN - BATITA - GABRIEL - PETTAN

Pettan Hep ! Aspaldiko partez badela harrabots barne hontan...

- Jostari To, bestea !...
- Batita Gabriel jin zaukuk ikustera...
- Pettan Zer diok, aspaldiko ?
- Gabriel Ontsa nauk, ontsa. Eta hi Pettan ?
- Pettan Ontsa izan behar to... Bainaz zer zinuten hoin gora mintzo ?
- Batita Gauza berri bat aipatzen zaukuian, Gabriel-ek...
- Pettan Zer da, ozkontzen ?
- Gabriel Ez, ez. Ez gintian hortaz ari...
- Pettan Ezkontzekots, ezkont hadi aski goiz, he ! Gero berantegi duk...
- Batita Laborantzaren geroaz giminan solas.
- Gabriel Erraiten nioien nola, laborantza salbatze, ber intresak ditugunek behar dugula elgarretaratu eta iraultza bideari lotu...
- Pettan Preseski, azken denbora honetan horrelako zerbait jin zaitak gogora. Bainaz...
- Gabriel Bainaz zer ?
- Pettan Beldur nauk to... Ezin ditaikena duk... Zorigaitzez...
- Gabriel Ezin ditaikena ? Laster anor emaiten duk hik !
- Pettan Bai, eta hik ere eman beharko.
- Katalin Hori bera erraiten nioian !
- Gabriel Zer konprenitzen dut ? (geldi) Ez duzue dolurik naski, humara otorririk ?
- Hiruek Zer derasak ?
- Gabriel Dolu bazinute, bestela mintza zintazkete...
- Katalin Dolu ala ez dolu, gure zortea hau duk. Zer erran dezakegu, zer egin dezakegu, exrantzarik gabe bizi gaituk gu...
- Gabriel Uste nuen alta, uste nuen. Eta uste dut oraino. Hori da nore sineste bakarra. Otoi, ez dezatazuela bihotzean histura bat ezar. Badakit luze eta idor izanen dela, urtacak beharko dira, baina orainko heriotze ixil eta gorde honek ez dezake gehiago iraun, ez dozake iraun ! Eta zuek lagundu behar nauzue.
- Batita Zer egin dezakogu ?

- Gabriel Hunara otorri aintzin, zede hori norbaitek aipatu balau-tzue, Betibil jaunari zuen etxea saltzeko partez, nahiiko ote zinutena auzoko batzuekin solastatu, elkartu, eta...
- Batita Denetarako prest gintian, hartu dugun bidea, uste diat, azkenetan azkena izan dela...
- Gabriel Eta berriz haste balitz ?
- Katalin Borriz haste balitz, gu, borriz sasian sart gintazkek !
- Pettan Ni segurik ez !
- Katalin Aise duk erraitea...
- Batita Gu prest izanik ere, auzokock ez balin ba dute nahi ? Eta uste diat ez dutela sekulan onartuko. Batzu, hiruetan-hogeい ta hanabost urtetan, oraino etxeko gider guzien jabe dituk, beren seno alabak nutil eta neskato dagotzila. Horrelako jendekin zer egin diteike ? Zer ?
- Katalin Eta bestalde, Betibil ez dagok lo !
- Gabriel Egia diozu Katalin, Betibil ez dago lo. Arrotz monatari handien kontra altxatu behar dugu, Betibiltarrak ahantzi gabe !...
- Pettan Bixtan duk baietz ! Zeren ohartzen nauk, lurruk erosten dituztenak, beti berak direla : dela nakinun, "entrepreneur", laborari handi edo arrotz aberats. Eta nola prezio ikaragarrriak pagatzen dituzten ; bizitzeko lurra behar du-gunk, gabo gelditu behar diagu...
- Gabriel Horra gauza importanta : behar ginikek heldu lurron partikatzearen kontrolatzera. Iur bat salgai delarik, herriko laborariek behar liketek deliberatu lurraron prezioa eta noren eskuetara joan behar lukeen. Zenbait lekutan jadanik scil horri hasiak dituk. Zeren, lurruk, populuaren lan-tresna bat izan behar dik, ez eta...
- Batita Bai, baina zendako lurra ; ezin biziz-egoiteko ? So egi-zak edozein prezioeri. Gure zuzena ere ez diagu...
- Gabriel Segur egia diozu Batita. Lurraren araberako irabazia ar-ditsi behar dugu eta horrotara heltzeko, borroka gaitezen, bakoitzak ikusten duen eta ahalik hobekiena.
- Pettan Beste gauza bat ere ba duk : laborari nintzalarik, uste nian, prezioak kariotzeen, langileen falta zela, beren greba ota ixtorioekin... Orain, langile nauk eta nahi dataie

sinets-arazi bizia goiti doala laborarieri gauzak kario pagatzen direlakoan. Hor ez duk hara ez hunatik : norbait baduk gutaz zinez baliatzen dena !

Gabriel Hortakotz bada, langile eta laborariekin elkartu behar dugu, elkar sustengatu, lagundi ; ezen ber-kasuan gira. Zapatuak gauden guziak bil gaitezen eta oldar!!!

Katalin Jainkoaz ez dadila odolik izen.

Gabriel Euskal laborari gazteak aski borrokatuko dira nean ezagutuko dute klaseen differentzia eta gure Herriaren zapalketa. Herriekin laborariek sendituko dugu orduan Hirietako langileen intres bertsuak ditugula. Betibil aldiz bietan etsaia dugut! Gure lanetik bizi giren guziak batuko girenean, ikusiko dugu nola hau den beharrezko lehen urhats haundia gure Euskal Herria libratzeko eta gu haren jabe izaiteko !

Pettan Gabriel, Gabriel, nahi niket borritz iraulden hasi... Gure landetako lurrek baditek freskatzearen beharra... Ildoz ildo, nahi ditiat itzuli. Eta badakik zer heldu zautan gogora ? Aldunate-n, Garraldako lurretan iraulden ari nintzalarik, batzutan, lurpetik zizari luze zuri batzu brabanarekin erditik nozten nintian, bi poziak gero odoletan alde guzietara jauzkikatzen ari uzten nintuela. Betibil eta bere lagunak, zizari luze zuri heiek bezala, egun batez, erditik nuztuko ditiagu !

(ortzick bortitz)

Katalin Ago ixilik, haurra !

Pettan Bai, eta nonbaitik etorritako jende aberats horien pala-zio horieri su enanen diagu. Ez ditek besterik nerezi.

Batita Laboraria suaren beldurrago duk Jainko-ren baino. Jestu hits horiek ez ditik onartuko eta hori eginez zer irabaz ginezake ?

Gabriel Populuari ebatsia izan zaion ahala bertiz eskuratu behar dugu behin betiko !

Katalin Badituk gu baino hunkiagoak. Gu, bizi joituk bederen...

Batita Bizi ? Zer derasazu ? Mugitzeko nonbertsoan, zu orain gi-belka ? Katalin, bizi gira, bizi, baina hil batzu bezala !

(gero ta gorago)

- Pettan Jalgi gaitezen henendik? Ez gira hemengoak gu... Goazen berriz Aldunatera !
- Gabriel Heriotzetik bizia dator. Ez zinezten arras ustelduak ! Zatozte nerekin, bazterrak ditzagun harro !
- Batita Berriz hasteko prest gaituk, baina ez lehen bezala egitekotan, ez huts beren erzeberritzeko, hil aipatu eta era-kutsi bidea hartzekotan bai ! Gure eta gure idurikoen zorte hitsak aski iraun dik... Aski iraun. Bizi nahi diagu bizi !
- Katalin (oihuz) Bizi nahi !
- Batita Gure herrian bizi. Gure etxeon bizi.
- Gabriel Laborantzatik bizi, Euskadi Sozialista batean !

LAUAK BETAN

(gero ta gorago)

(Katalin eta Batitak) Bizi bai bizi, bizi eta bizi

(Pettan) Gure etxeon bizi !

(Gabriel) Elgarretaraturik, laborantzatik bizi !

(Pettan) Bizi bai bizi

(Katalin eta Batita-k) Ez hil, ez hil !

(Pettan) Bizi

(Gabriel) Euskal Herrian nausi bizi

(Lauek) BIZI, BIZI, BIZI !!!

Daniel LANDART

1972 - 1973-KO neguan

- Pettan Jalgi gaitezen henendik? Ez gira henengoak gu... Goazen berriz Aldunatera !
- Gabriel Heriotzetik bizia dator. Ez zinezten arras ustelduak ! Zatozte nerekin, bazterrak ditzagun harro !
- Batita Berriz hasteko prest gaituk, baina ez lehen bezala egitekotan, ez huts beren erzeberritzeko, hil aipatu eta era-kutsi bidea hartzekotan bai ! Gure eta gure idurikoen zorte hitsak aski iraun dik... Aski iraun. Bizi nahi diagu bizi !
- Katalin (oihuz) Bizi nahi !
- Batita Gure herrian bizi. Gure etxeen bizi.
- Gabriel Laborantzatik bizi,

LAUAK BETAN

(gero ta gorago)

(Katalin eta Batitak) Bizi bai bizi, bizi eta bizi

(Pettan) Gure etxeen bizi !

(Gabriel) Elgarretaraturik, laborantzatik bizi !

(Pettan) Bizi bai bizi

(Katalin eta Batita-k) Ez hil, ez hil !

(Pettan) Bizi

(Gabriel) Euskal Herrian nausi bizi

(Lauek) BIZI, BIZI, BIZI !!!

Daniel LANDART

1972 .. 1973-KO neguan